

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Hizb-ut Tahrir Emiri Celil Âlim Ata İbn Halil Ebu Raşta Tarafından Facebook Sayfası
Takipçilerinin “Fıkhî” Sorularına Verilen Cevaplar Silsilesi)

Soru-Cevap

Kıyas

Hamzeh Shihadeh'e

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullah ve Berekâtuh.

Şahsiyet Kitabı'nın üçüncü cildindeki kıyas konusunda aslın hükmünün şartlarının üçüncü bendinde şöyle geçmektedir: Aslın hükmüne delâlet eden delilin fer'i kapsıyor olmaması...Altıncı bendinde ise şöyle geçmektedir: Aslın hükmünün ispatına delâlet eden delilin, fer'in hükmünün ispatına delâlet eden olmaması...İki nokta arasındaki fıkhî fark nedir? Allah sizi, hepimiz adına mükafatlandırın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Soruyu ve ardından da cevabı açıklığa kavuşturmak için aşağıdaki hususları belirtelim:

Kıyas: Tespit edenin yanındaki hükmün illetinde ikisinin ortak olmalarından dolayı bir bilinenin hükmünü başka bir bilinende tespit etmektir. Diğer bir ifadeyle, aralarındaki illetin birliğinden dolayı aslın hükmünün fer'e geçmesidir. Buna örnek şöyledir:

Cuma ezanı okunduğu vakit kira sözleşmesinin haram olması; Cuma namazından alıkoyma illetinin varlığından dolayı Cuma ezanı okunduğu vakit alışveriş yapmanın haram kılınmasına kıyas edilmiştir. Allahu Teala şöyle buyurmuştur: إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ **“Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın.”** [Cuma-9] Dolayısıyla bu ayet, Allah'ın zikrinden, yani namazdan alıkoyma illetinden dolayı Cuma ezanı okunduğu vakit alışveriş yapmanın haram olduğuna delalet etmekte olup bu, istinbat edilmiş/çıkarılmış bir illettir ve ezan vaktinde kiralamanın hükmünden bahsetmemiştir. Ancak Allah'ın zikrinden alıkoyma illeti, Cuma ezanı okunduğu vakit alışverişte olduğu gibi Cuma ezanı okunduğu vakit kiralamada da vardır. Dolayısıyla Cuma ezanı okunduğu vakit alışverişin haram olması hükmünün, Cuma ezanı okunduğu vakitteki kiralamaya geçmesidir. Yani kiralama, Cuma ezanı vaktindeki alışverişe kıyas edilmiştir. Yani Cuma ezanı vaktinde kiralama haram olur...Buradaki örnekte fer'i olan kiralama ve asıl olan ise alışveriştir. Asıla ait olan şerî hüküm, Cuma ezanı okunduğu vakit yapılan alışverişteki haramlıktır, illet ise Cuma namazından alıkoymaktır. Bu ise, kıyasın rükünleri olarak adlandırılır... Kıyasın semeresi ve sonucu, fer'in hükmüdür, yani bu örnekte olduğu gibi Cuma ezanı okunduğu vakit kiralamanın haram olmasıdır... Delili ise, alışveriş hükmüne dair nâsstır: وَذَرُوا الْبَيْعَ **“Alışverişi bırakın.”** Kiralama zikredilmemiştir ama kiralama, illet birliğinden dolayı alışverişe ilhak edilmiştir ki o da hem alışverişin hem de kiralamanın Cuma namazı için ezan okunduğu vakit alıkoymasınıdır.

O zaman kıyasın olması için aslın delilinin olması gerekir ki bu “yukarıda geçen örnekteki alışveriştir.” Fer'i kapsamaması gerekir ki bu “yukarıda geçen örnekteki kiralamadır.” Ancak “yukarıda geçen örnekteki alıkoyma” gibi şerî bir illetin olmasıyla, “kiralamanın olduğu” fer'i hüküm, “alışverişin” olduğu aslın hükmüne ilhak edilmiştir.

* Eğer aslın hükmüne delalet eden delil fer'i kapsarsa... O zaman fer'in hükmü, kıyasa binaen değil de delile binaen olacağından dolayı kıyas olmaz... (Aslın hükmüne delâlet eden delilin fer'i kapsıyor olmaması...) şeklindeki üçüncü şart işte budur.

* Eğer aslın hükmünü ve fer'in hükmüne belirten bir delil olmaz ancak her ikisini de belirtmeyen bir delil olur, ama aslın hükmünü ispat eden aynı zamanda fer'in hükmünü de ispat ederse...O zaman kıyas olmaz. Çünkü asıl ve fer'i olarak düşünülen şey, delil bakımından aynı seviyededir: Birincisi; onlardan herhangi birini belirten bir delil yoktur. İkincisi; onlardan her birinin hükmünü ispat eden delil, aynı delildir... (Aslın hükmünün ispatına delâlet eden delilin, fer'in hükmünün ispatına delâlet eden olmaması...) şeklindeki altıncı şart işte budur.

Bunu açıklığa kavuşturmak için her bir şart için örnek zikrelelim:

1- Üçüncü şarta dair örnek: Ana babaya öf demenin ve ana babaya eziyet etmenin haram olması. Eğer bir kişi “öf” demenin haram olmasının asıl olduğunu söylerse, onun bir delili vardır ve o da Allahu Teala'nın şu kavlidir: **“Onlara öf bile deme.”** [İsra-23] Dolayısıyla ana babaya eziyet etmek fer'i olup onları öfkelendirmeme ve rahatsız etmeme illetinden dolayı “öf” kavlinin haram olmasına kıyas edilir... Bu söz, doğru bir kıyaslama değildir... Zira asıl olarak itibar edilen delilin sebebi, Allahu Teala'nın şu kavlidir: **“Onlara öf bile deme.”** [İsra-23] Dolayısıyla bu delil, mefhumundan dolayı fer'i kapsamaktadır. Mantuk olarak ise “öf” sözünün haram olmasıdır ve buradaki mefhumu muvafaka, “öf” sözünden daha fazlasının haram olmasının evla babından olmasıdır. Bu nedenle kıyas yapılmaz. Çünkü “öf” sözünün haram olmasının delili, mefhumu muvafakadan dolayı “eziyet etmenin” haram olmasını kapsamaktadır.

Binaenaleyh üçüncü şartta geçtiği gibi: (Eğer aslın hükmüne delalet eden delil fer'i kapsarsa kıyas olmaz; Çünkü şayet onu kapsarsa, fer'ideki hükmün ispatı, kıyasla değil bu delille olur ve o zaman da kıyas ortadan kalkar.) Daha fazlasını açıklamak için; kiralamanın haram olmasının, cevabın başlangıcında açıklamış olduğumuz Cuma ezanı okunduğu vakitteki alışverişe kıyas edilmesidir. Bu kıyas olur. Çünkü alışverişin haram olması nâssta geçmekte olup bu delil, mantuku ve mefhumu olarak kiralamayı kapsamamaktadır. Dolayısıyla alıkoyma illetinin varlığından dolayı kiralama alışverişe ilhak edilmiştir. Yani alışverişin haram olmasının delilinin, aynı delilden dolayı kiralamanın haram olmasını kapsamamasından değildir. Ancak aslın hükmünün delili, lügat üsluplarına göre fer'i kapsayanlardan olursa, kıyas olmaz. Bilakis fer'in hükmü, bu durumda kıyasla değil delille olmuş olur.

2- Altıncı şartın örneği: Şayet ortada iki durum varsa ve bunlardan herhangi birine dair geçen bir delil yoksa, ancak her ikisinin hükmü de, bunlardan herhangi birine dair bir nâssın zikredilmediği bir delille sabit olmuşsa... O zaman bu durumda, onlardan herhangi biri asıl veya fer'i olmaz. Diğer bir ifadeyle bu iki durumdan herhangi biri kıyas yoluyla diğerine ilhak edilmez. Örneğin; şayet (a) ve (b) şeklinde sarhoş edici iki tür varsa, bu iki türden herhangi birinin haram olduğunu belirten bir delil yoksa, ancak haram olması bu ikisinden herhangi birine dair belirtilmeyen bir delille sabit olmuşsa... Bu durumda o ikisinden biri asıl ve diğeri de fer'i sayılmaz. Çünkü her ikisi de aynı konumdadır. Zira her ikisinin de haram olmasının hükmü, onlardan herhangi birine dair belirtilmeyen bir delille sabit olmuş olup her ikisi de deliller bakımından eşittirler... Buna dair örnek, bal şarabı ve arpa şarabıdır. Nitekim bal şarabının haram olduğunu belirten veya arpa şarabının haram olduğunu belirten bir delil yoktur. Ancak bal şarabının haram olmasının hükmünün ispatına delalet eden bir delil olduğu gibi aynı delil arpa şarabının haram olmasının ispatına da delalet etmektedir. Bu delil ise, Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlidir: **“Sarhoş eden her şey içkidir ve sarhoş eden her şey haramdır.”** [Müslim, İbn Ömerden tahriç etmiştir.] Dolayısıyla sarhoş eden her şeyin içki olduğunu belirten bu delile binaen onun haram olması, sarhoş edici oldukları sürece bal şarabının haram olmasının ispatı olduğu gibi aynı şekilde arpa şarabının haram olmasının da ispatı olur. Yani bal şarabının haram olmasının ispatının delili ile arpa şarabının haram olmasının ispatının delili, aynı delildir... Dolayısıyla bu durumda kıyas olmaz, bilakis sarhoş edici olan her şey, hükmü aynı delille sabit olan fertler olur: **“Sarhoş eden her şey içkidir...”** Buna göre altıncı şart, şu şekilde olursa kıyas olmaz: (Aslın hükmünün ispatına delâlet eden delilin, fer'in hükmünün ispatına delâlet eden olması. Aksi halde, o ikisinden birisini diğerine asıl yapmak, aksinden evla değildir.)

Hakeza iki şart arasındaki fark ortaya çıkmıştır:

Üçüncü şart, aslın hükmünün delilinin, fer'i kapsamasını araştırmaktadır...

Altıncı şart ise, aslın hükmünü ispat eden delilin, fer'in hükmünü ispat eden delilin aynı olması hususunu araştırmaktadır...

Kardeşiniz
Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 23 Zilkade 1437
M. 26/08/2016

Cevaba, hizbin emirinin aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:
<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/3735/>